

Отже, кількісно-якісні характеристики досліджуваної групи злочинів неоднорідні: ст. 301¹ КК України є новою, що не дозволяє розглядати її у динаміці; показники останніх 5 років за ст. 301 та 303 КК України залишаються стабільними попри зменшення у 3,1 рази показників за ст. 302 КК України. Суб'єктом є фізична осудна особа корисливо-сексуального типу, старше 16 років, переважно у віці від 30 до 50 років (46,9%), чоловік (63,8%), неодружений (79,3%), який вперше вчинив злочин, має середню або професійно-технічну освіту (71,6%), працездатного віку, проте офіційно не працевлаштований та не навчається (75,1%). Не є характерним перебування у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Список бібліографічних посилань:

1. Фурман А. А. Морально-етичні цінності в суспільному вимірі. *Психологія і суспільство*. 2010. № 1. С. 94-99.
2. Шпак В. Ю., Корешникова А. О. Правовое измерение: многообразие определенностей и своеобразие содержания. *Философия права*, 2007. № 4. С. 34-42.
3. Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов. -інформ. фонд. Київ: Наукова думка, 2010. Т 1-12: А-підкурювач. 2382 с. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=9612&page=333> (дата звернення: 22.02.2022).
4. Кондратюк Л. В., Овчинский В. С. Криминологическое измерение: монография / под ред. К. К. Горяинова. Москва: Норма, 2019. 272 с.
5. Вербенський М. Г., Кулик О. Г., Наумова І. В. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції: 2020 рік: монографія / за заг. ред. М. Г. Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 144 с.
6. Бандурка І. О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08, Запоріжжя, 2010. 22 с.
7. Денисов С. Ф., Макаров В. О. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти моральності: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 328 с.
8. Малярова В. О. Понятие преступления против нравственности в сфере половых отношений: криминалистический аспект. *Legea si viata*, 2013. № 12. С. 142-146.
9. Денисов С. Ф., Кулик С. Г. Криминологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності: монографія / за ред. С. Ф. Денисова. Чернігів: Академія Державної пенітенціарної служби, 2018. 306 с.
10. Гусева К. А., Соловей О. О. Жертва дитячої порнографії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*, 2014. № 1. С. 165-174.

УДК 343.97

Андрій Олександрович ДЕМЧЕНКО,

курсант 4 курсу факультету №4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ксенія Володимирівна ЮРТАЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ВІКТИМІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

З кожним днем в Україні збільшується кількість користувачів мережі Інтернет. Так, у 2021 р. кількість українців, що користуються Інтернетом, досягла 26 мільйонів, що складає 60 % населення країни [1]. При чому кількість користувачів значною мірою поповнюється за рахунок осіб, що не досягли вісімнадцятирічного віку. У той же час саме неповнолітні є найбільш вразливою категорією, які стають потерпілими різних видів правопорушень у кіберпросторі. У зв'язку з цим питання віктимізації неповнолітніх в мережі Інтернет є наразі дуже актуальним.

Віктимологія – це самостійний напрямок кримінології, який вивчає причини перетворення особи на жертву, особливості її поведінки, а також розробляє теорії прогнозування ймовірності перетворення особи на жертву та заходи віктимологічної профілактики. Особливості дитячого та юнацького психологічного і фізіологічного віку, відсутність у дітей життєвого досвіду, фізична слабкість, довірливість, вибухова психологія призвели до виокремлення в межах віктимологічного вчення ювенальної віктимології. Цей напрям сучасної віктимології зосереджений на дослідженні причин та особливостей кримінальних правопорушень, в яких у ролі жертви або кримінального правопорушника виступають неповнолітні [2, с. 11-12]. Окреме дослідження проблематики віктимізації неповнолітніх обумовлено й практичними міркуваннями, адже неповнолітні потребують посиленого захисту та особливої уваги з боку дорослих та держави.

У зарубіжній ювенальній віктимології можна визначити декілька теоретичних моделей, які пояснюють механізм дитячої віктимізації. Найбільш поширеною вважається циклічна модель, яка пояснюється тим, що насильство по відношенню до дітей здійснюють переважно особи, які є колишніми жертвами насильства. Друга модель – психопатологічна, вона характеризується трьома підходами до проблеми жорстокого поводження з дітьми, які умовно можуть бути поділені на психодинамічну модель, модель психічного захворювання і модель рис характеру. Третя модель – соціолого-культурологічна, яка розглядає жорстоке поводження з дітьми в результаті напружень в суспільстві, які є первинними причинами зловживання [3, с. 55-58].

Провідними чинниками ювенальної віктимності на сьогодні визначають:

1. мікросоціальні фактори: проблеми в стосунках з батьками, наприклад, неповна сім'я тощо;
2. макросоціальні фактори: соціально-економічний стан суспільства, який впливає на матеріальне становище і житлові умови сім'ї, недоліки шкільного виховання, вплив засобів масової інформації на формування світогляду і життєдіяльності людини, суспільства, недоліки в роботі органів державної влади тощо;
3. психологічні фактори: насильство сприймається як стереотип сімейних відносин, негативний життєвий досвід, індивідуально-особистісні особливості суб'єкта життєдіяльності;
4. ситуативні фактори: замкнутість і закритість приміщення, в якому вчиняються кримінальні правопорушення, час року, доби тощо [4, с.118-129].

Цифровізація суспільних процесів наразі стає провідним фактором віктимізації неповнолітніх. У зв'язку з тим, що неповнолітні особи є психологічно нестабільними, легко підпадають під вплив інших осіб та переважно неконтрольовано використовують Інтернет-ресурси, вони стають потенційними жертвами кримінальних правопорушень у мереж Інтернет. Соціальні мережі, Інтернет-сайти, месенджери переповнені матеріалами, що пропагують культ насильства, пропозиціями «легкого заробітку», що не завжди є правомірним, та іншою небезпечною інформацією, що так вабить неповнолітніх користувачів Інтернету. Крім того до важливих факторів віктимізації неповнолітніх в мережі Інтернет слід віднести прояви кібербулінгу, масштаби якого збільшуються пропорційно до зростання рівня комунікацій серед підлітків виключно у соціальних мережах та віртуальному просторі.

Підсумовуючи слід зазначити, що питання віктимологічної профілактики серед підлітків вимагають особливої уваги з боку найближчого оточення, органів державної влади й громадських організацій. Серед найбільш дієвих заходів за зазначеним напрямом слід визначити проведення індивідуального виховання неповнолітніх, підвищення рівня їх правосвідомості та обізнаності у сфері кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. За рік карантину кількість українських користувачів в соцмережах зросла на 7 млн і досягла 60% населення країни. URL: <https://www.globallogic.com/ua/about/news/social-media-during-quarantine/> (дата звернення: 01.02.2022).
2. Галушко Д.М. Ювенальная виктимология: криминологические та социально-психологические проблемы: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2003. 21 с.
3. Вишневецький К.В. Проблеми ювенальної віктимології в західній кримінологічній науці. Слідчий. 2006. № 5. С. 55-58.
4. Ситников В.Л., Стреленко А.А. Образ тела в сознании виктимных подростков, переживших сексуальное насилие. Ученые записки ЗабГУ державного університету. 2016. Т. 11. № 2. С. 118-129.

УДК 343.222

Дарина Петрівна ЄВТЕЄВА,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,

заступник директора з наукової роботи

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності

імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-0593-1632>

ОБІЗНАНІСТЬ ВИННОГО ЩОДО ВІКУ ДИТИНИ ПРИ ВЧИНЕННІ ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

Надання належної кримінально-правової оцінки обізнаності винного щодо віку дитини має важливе значення у процесі кваліфікації низки кримінальних правопорушень. Свого часу Пленум Верховного Суду України (далі – Пленум ВСУ) визначив свої позиції з питань кваліфікації ставлення винного до віку потерпілого при вбивстві малолітнього, статевих злочинах, вчинених щодо неповнолітніх та малолітніх, а також при втягненні неповнолітніх у злочинну (натепер – протиправну) діяльність, і зазначені позиції надалі стали орієнтирами в судовій практиці.

Зокрема, щодо вбивства малолітнього Пленум ВСУ у постанові «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 07.02.2003 у п. 6 зазначив, що при вбивстві кваліфікуюча ознака вчинення щодо малолітньої дитини наявна тоді, коли *винний достовірно знав, що потерпілий є малолітнім, або припускав це, або за обставинами справи повинен був і міг це усвідомлювати*. Така ж позиція має місце і щодо статевих кримінальних правопорушень у постанові «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» № 5 від 30.05.2008, у п. 10 якої зазначено, що кримінальна відповідальність за вчинення зґвалтування неповнолітньої чи малолітньої особи або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо такої особи настає лише за умови, якщо *винна особа усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що вчиняє такі дії щодо неповнолітньої або малолітньої особи, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати*. Окрім того, згідно з п. 16 цієї ж постанови добровільні статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, утворюють склад злочину, передбаченого статтею 155 Кримінального кодексу (далі – КК) у разі, якщо *винна особа усвідомлювала (достовірно знала або припускала), що потерпіла особа не досягла статевої зрілості, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати*.

Із зазначених позицій випливає, що в усіх вищенаведених випадках Пленум ВСУ допускає ставлення винного до віку потерпілого у виді як *прямого чи непрямого уми* слу